

ปัญหากฎหมายความผิดเกี่ยวกับเพศในการห้ามจำเลยอ้างความไม่รู้อายุของผู้เสียหาย ซึ่งไม่เกินสิบสามปี¹

จตุพล สารทะ²

ในสภาพสังคมปัจจุบันนี้ ปัญหาการล่วงละเมิดทางเพศเด็กและผู้เยาว์นับเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งที่ควรได้รับการแก้ไขในลำดับต้นๆ เพราะนับวันมีแต่ทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ และความรุนแรงในการกระทำเพิ่มมากขึ้นด้วยเช่นกัน ดังมีการข่มขืนแล้วฆ่าปรากฏให้เห็นและมีความรุนแรงมากขึ้นทุกวัน นอกจากนี้ลักษณะการก่อคดีมีความรุนแรงโหดร้ายมากยิ่งขึ้นและมีใช้เกิดเฉพาะแต่กับผู้หญิง หากแต่เหยื่อที่ถูกกระทำในปัจจุบันมีทั้งที่เป็นเด็กและมีใช้จะเป็นเพียงกระทำของชายแปลกหน้าที่มาพบหญิงแล้วเกิดอารมณ์ทางเพศอยากจะระบายออกเท่านั้น ส่วนหนึ่งของปัญหาสืบเนื่องมาจากสภาพสังคม ค่านิยมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป อีกทั้งศีลธรรมและจริยธรรมของคนในสังคมก็เสื่อมถอยลง การครอบงำของวัฒนธรรมจากตะวันตกได้เข้ามามีอิทธิพลอย่างมากไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการแต่งกายของผู้หญิงโดยเฉพาะวัยรุ่น การเข้าไปในสถานบันเทิงในเวลาอันไม่สมควร ความกล้าเสี่ยงของเยาวชนในวัยนี้เปิดโอกาสชั่ววอนทางกามารมณ์ให้กับผู้กระทำความผิด นอกจากสิ่งที่ยั่วยั่วต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์ หนังสือลามก วิดีโอ สถานบริการและที่กำลังนิยมของในหมู่วัยรุ่น ก็คือ เว็บไซต์ในอินเทอร์เน็ตเกี่ยวกับภาพลามกอนาจารในรูปแบบต่างๆ สิ่งเหล่านี้นับเป็นการกระตุ้นความรู้สึกทางเพศของวัยรุ่นให้ตัดสินใจกระทำความผิดโดยปราศจากความยับยั้งชั่งใจได้โดยง่าย

เดิมประเทศไทยไม่ได้มีบทบัญญัติในการจำกัด หรือห้ามจำเลยยกการไม่รู้อายุของผู้เสียหายขึ้นต่อสู้เพื่อให้พ้นจากความรับผิด เปิดโอกาสให้กับจำเลยในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ ต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญาในปี พ.ศ. 2558 ได้เพิ่มเติมมาตรา 285/1 ได้บัญญัติไว้ว่า “การกระทำความผิดตามมาตรา 277 มาตรา 279 มาตรา 282 วรรคสาม มาตรา 283 วรรคสาม และมาตรา 283 ทวิ วรรคสอง หากเป็นการกระทำต่อเด็กอายุไม่เกินสิบสามปี ห้ามอ้างความไม่รู้อายุของเด็กเพื่อให้พ้นจากความผิดนั้น” โดยคุณธรรมทางกฎหมายของความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 277 นี้ ประสงค์ที่จะ “คุ้มครองความบริสุทธิ์ในทางเพศของเด็ก” การตรา หรือบัญญัติกฎหมายเช่นนี้เป็นการอุดช่องว่างของกฎหมาย แต่ก็ไม่เป็นไปตามหลักการ โครงสร้างความรับผิดทางอาญาของจำเลย หากผู้กระทำ

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระ เรื่อง ปัญหากฎหมายความผิดเกี่ยวกับเพศในการห้ามจำเลยอ้างความไม่รู้อายุของผู้เสียหายซึ่งไม่เกินสิบสามปีโดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์สุชสมัย สุทธิบดี และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์พิเศษ ปัญญา สุทธิบดี และ รองศาสตราจารย์ประเทือง ธนียผล

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (วิทยาเขตบางนา) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

เข้าใจไปว่าเด็กที่ตนกระทำชำเราอายุเกินสิบสามปี ทั้งๆ ที่ความจริงอายุยังไม่เกินสิบสามปีและศาลเชื่อว่า ผู้กระทำความผิดเข้าใจผิดเช่นนั้นจริงๆ เช่น เด็กรูปร่างใหญ่ พุดจาจะฉานและทำงานอยู่ในสถานที่ซึ่งรับเด็ก อายุตั้งแต่สิบห้าปีเข้าทำงาน หรือผู้กระทำความผิดถูกเด็กหลอกว่าตนมีอายุเกินกว่าที่กฎหมายคุ้มครอง แล้ว หรือผู้กระทำความผิดพบเด็กในสถานบันเทิงยามค่ำคืน หรือแม้แต่การแจ้งเกิดล่าช้าเป็นเครื่องมือ ละเมิดสิทธิมนุษยชนเอารัดเอาเปรียบกันในสังคมมีเกิดขึ้นมานานแล้ว และคงไม่มีใครกล้าปฏิเสธบ้างว่า ไม่เคยได้ยินเรื่องบุคคลที่พ่อแม่แจ้งเกิดช้าจนมีเด็กโง่ร่วมชั้นเรียนเดียวกันกับเด็กตามวัยปกติปะปนอยู่จำนวน มาก จะด้วยความหวัหอยของพ่อกับแม่ หรือความรู้เท่าไม่ถึงการณ์อันนำมาซึ่งการแจ้งเกิดต่อนายทะเบียน ล่าช้า แต่ทว่าเด็กโง่เหล่านั้นกลับมีวุฒิไค่เปรียบคนอื่น เพราะตัวเองเกิดก่อนถูกชาวบ้านในช่วงวันและ เวลาที่ต้องเข้ารับการศึกษ การเกณฑ์ทหาร หรือสอบแข่งขันเข้าทำงานราชการ รวมถึงการได้รับความ คุ้มครองต่างๆ จึงเกิดความเหลื่อมล้ำกับคนวัยเดียวกันไปตามนิตินัย ต้องถือว่าผู้กระทำความผิดไม่มีความผิด เพราะ “ขาดเจตนา” เนื่องจากไม่รู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบภายนอกของความผิด กล่าวคือ “ไม่รู้ว่เด็ก อายุไม่เกินสิบสามปี เพราะอายุของเด็กเป็น “ข้อเท็จจริง” อันเป็นองค์ประกอบภายนอกประการหนึ่งของ มาตรา 277 ซึ่งฎีกาที่ 6405/2539 ก็ตัดสินว่าผู้กระทำไม่ผิด เพราะขาดเจตนา” ซึ่งเป็นคำวินิจฉัยที่ถูกต้องตรง ตามหลักในเรื่องของเจตนา อายุของเด็กซึ่งเป็นผู้เสียหายเป็นองค์ประกอบภายนอก หากการกระทำความผิด ไม่ครบองค์ประกอบภายนอกแล้ว การกระทำความผิดก็ไม่เป็นความผิด

ปัจจุบันกฎหมายอาญาของไทย ความผิดเกี่ยวกับเพศและเสรีภาพมีความพยายามในการพัฒนาและ ปรับปรุงบทบัญญัติแห่งกฎหมายให้สอดคล้องกับนานาประเทศ ได้แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 23) พ.ศ.2558 มาตรา 285/1 การกระทำความผิดตามมาตรา 277 มาตรา 279 มาตรา 282 วรรคสาม มาตรา 283 วรรคสามและมาตรา 283 ทวิ วรรคสอง หากเป็นการกระทำต่อเด็กอายุไม่เกินสิบสามปี ห้ามอ้าง ความไม่รู้อายุของเด็กเพื่อให้พ้นจากความผิด โดยมีเหตุผลประกอบ คือ ความผิดต่อเสรีภาพที่กระทำต่อเด็ก ได้กำหนดให้อายุเด็กเป็นองค์ประกอบความผิด ทำให้ผู้กระทำความผิดอ้างความสำคัญผิดหรือความไม่รู้ใน ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบความผิดเพื่อไม่ต้องรับผิดหรือได้รับยกเว้นโทษ หรือได้รับโทษน้อยลงได้ ทั้งนี้ เพื่อให้เด็กได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายมากยิ่งขึ้น อีกทั้งสมควรปรับปรุงอัตราโทษปรับให้ สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน

หากแต่เมื่อพิจารณาตามแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องแล้วพบว่ายังไม่สามารถตอบสนองกลไกการ แก้ปัญหาความรุนแรงในการกระทำความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพและเพศต่อเด็กอายุไม่เกิน 13 ปี ได้อย่างเป็น รูปธรรมอย่างแท้จริงอันก่อให้เกิดปัญหาทางกฎหมาย ดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของจำเลยในการต่อสู้คดี เป็นการบัญญัติขึ้นมาโดยไม่ให้ผู้ต้องหา พิสูจน์ตามกฎหมายว่าตนเองเป็นความผิดของจำเลย หากไม่ให้จำเลยนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์การมี ความผิดหรือบริสุทธิ์ของจำเลยแล้วย่อมเป็นการกระทบสิทธิ เสรีภาพ เรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยที่ยัง ไม่มีคำพิพากษาว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิด แต่ก็ถูกพิพากษาไปก่อนแล้วว่าเป็นอาชญากร โดยยังไม่มี การพิสูจน์

ความผิดดังกล่าวแต่ประการใด ซึ่งกฎหมายให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยไม่มีความผิดจนกว่าจะได้มีการพิสูจน์ความผิดของจำเลยเสียก่อนว่าเป็นผู้กระทำความผิด อันเป็นการจำกัดสิทธิ หรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ

2. ปัญหาเรื่องการตีความประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 285/1 การที่บุคคลใดจะต้องรับโทษหนักขึ้น บุคคลนั้นจะต้องรู้ข้อเท็จจริงซึ่งเป็นองค์ประกอบความผิดนั้น สำหรับประเทศไทยเมื่อโครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญาของประเทศไทยถือว่าอายุของผู้เสียหายเป็นองค์ประกอบความผิดซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างความรับผิดชอบแล้ว เมื่อผู้กระทำความผิดกระทำไม่ครบองค์ประกอบความผิดก็ไม่สามารถเอาผิดและลงโทษผู้กระทำความผิดได้ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 285/1 แต่จากบทบัญญัติดังกล่าวมีลักษณะเป็นกฎหมายปิดปากซึ่งสอดคล้องกับความรับผิดโดยเด็ดขาด (Strict Liability) เป็นหลักความรับผิดที่ผู้กระทำจะต้องรับผิดแม้ไม่มีเจตนาและไม่ประมาท ซึ่งขัดกับหลักการต่อสู้คดีโดยทั่วไป โดยหลักในประมวลกฎหมายอาญาได้กำหนดเรื่องเจตนา ประมาท ความไม่รู้ข้อเท็จจริงและความสำคัญผิดไว้อย่างชัดเจน แม้ว่าการบัญญัติบทกฎหมายดังกล่าวขึ้นมาเพื่อมุ่งเน้นการป้องกันความเสียหายแก่ผู้ถูกระทำและช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเสียหายก็ตาม แต่ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงหลักทั่วไปของกฎหมายอาญาและสิทธิต่างๆ ของผู้กระทำ หรือผู้ต้องหา หรือจำเลยด้วยที่มีสิทธิในการพิสูจน์ให้ศาลเห็นอย่างสิ้นข้อสงสัยว่าตนเองเป็นผู้บริสุทธิ์ด้วยเช่นกัน

3. ปัญหาเกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจของศาลในการตัดสินคดี เมื่อมีการกระทำความผิดได้เกิดขึ้นแล้วสิ่งที่สำคัญที่สุดที่ศาลจะต้องใช้ในการพิจารณาลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดนั้น คือตัวบทของกฎหมาย โดยเฉพาะในความผิดทางอาญาโดยศาลจะต้องใช้และตีความตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดและในขณะเดียวกันในขณะที่ศาลพิจารณาคดีและตีความตามหลักกฎหมาย ศาลก็ต้องใช้ดุลพินิจเพื่อเป็นหลักในการตัดสินคดีนั้นๆ

การกำหนดโทษเป็นการใช้ดุลพินิจของศาลอย่างหนึ่ง กล่าวคือศาลมีความอิสระที่จะลงโทษจำเลยเท่าที่ไม่เกินอัตราโทษที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น โดยต้องคำนึงถึงทฤษฎีและความประสงค์แห่งการลงโทษว่าโทษที่จะลงแก่จำเลยนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อสิ่งใด เพื่อแก้แค้นทดแทน เพื่อข่มขู่หรือเพื่อปรับปรุงแก้ไข ซึ่งจะต้องพิจารณาจากสภาพแห่งความผิดสภาพแห่งตัวผู้กระทำความผิดและเหตุอื่นๆ อันควรปรานี โดยในแง่ของการพิจารณาสภาพตัวผู้กระทำความผิดเป็นการพิจารณาจากสภาพตัวผู้กระทำความผิดซึ่งมีความแตกต่างกันในแต่ละบุคคล รวมทั้งเจตนาและการรับรู้ข้อเท็จจริงในการกระทำด้วย

แต่ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 285/1 ศาลไม่สามารถที่จะใช้ดุลพินิจในการบรรเทาโทษ หรือพิสูจน์ในข้อหาแห่งความผิดได้เลย เพราะกฎหมายห้ามไม่ให้อ้างความไม่รู้อายุของเด็กซึ่งเป็นผู้เสียหาย ฟัง หากเป็นการกระทำความผิดกับเด็กอายุไม่เกิน 13 ปี ผู้พิพากษาที่จะลงโทษตามกฎหมายโดยเคร่งครัด ไม่สามารถใช้สิทธิในการพิสูจน์ว่าตนสำคัญผิดเพราะอะไร แค่นั้น และผิดอย่างไร

4. ปัญหาเกี่ยวกับประเด็นข้อพิพาท ภาระการพิสูจน์และหน้าที่นำสืบ ภาระการพิสูจน์เป็นการนำบทบัญญัติของมาตรา 84/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้กับคดีอาญา โดยอาศัยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 การกำหนดประเด็นข้อพิพาทในคดีอาญาที่สำคัญมีอยู่ว่าจำเลยกระทำความผิดตามฟ้องของโจทก์หรือไม่ ส่วนภาระการพิสูจน์ในคดีอาญาโจทก์เป็นผู้ฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยโดยอ้างว่าจำเลยกระทำความผิด โจทก์ต้องกล่าวอ้างข้อเท็จจริงให้ครบถ้วนองค์ประกอบความผิดที่ฟ้องและต้องกล่าวถึงการกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิดข้อเท็จจริงและรายละเอียดที่เกี่ยวกับเวลา และสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้นๆ อีกทั้งบุคคล หรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดี ส่วนลำดับการสืบพยานในคดีอาญาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 174 กำหนดให้โจทก์เป็นฝ่ายนำพยานเข้าสืบก่อนเสมอ ไม่ว่าภาระการพิสูจน์ในคดีนั้นจะตกอยู่แก่ฝ่ายใดก็ตาม โจทก์ก็ยังคงมีหน้าที่นำพยานเข้าสืบก่อนเสมอ

หากแต่ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 285/1 โจทก์เพียงแต่พิสูจน์ว่าจำเลยกระทำความผิดต่อเด็กอายุไม่เกิน 13 ปี โดยไม่รับฟังพยานหลักฐานฝ่ายจำเลยในการพิจารณาและกำหนดโทษเลย ซึ่งในปัจจุบันสภาพสังคมและสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปมาก เด็กสมัยนี้มีลักษณะรูปร่างที่โตสมบุรณ์กว่าเด็กหญิงในวัยเดียวกัน มีการแต่งหน้า แต่งตัว ผ่าตัดเสริมความงาม หรือทำงานในสถานที่ที่รับเด็กอายุเกินกว่าสิบแปดปีเข้าทำงาน หรือทำงานในสถานที่ที่โจจร หรือแม้แต่เป็นเด็กที่มีการแจ้งเกิดล่าช้าไม่ว่าด้วยเหตุของผู้มีหน้าที่แจ้งหรือด้วยเหตุของเป็นบุคคลต่างก้าวที่มีปัญหาในการแจ้งการเกิดก็ตาม เป็นต้น ทำให้จำเลยสามารถสำคัญผิดในเรื่องของอายุก็เป็นไปได้ ซึ่งขัดกับหลักสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์ (Presumption of innocence) หากให้ออกัสจำเลยในการนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนแล้วย่อมเป็นสิ่งที่ถูกต้องในการจะลงโทษผู้ต้องหา หรือจำเลยสำหรับการกระทำความผิดดังกล่าวอย่างเหมาะสม

กฎหมายแม้จะเป็นเครื่องมือในการควบคุมความประพฤติการปฏิบัติของสมาชิกแห่งสังคมเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย เกิดความยุติธรรมก่อให้เกิดสิทธิเสรีภาพ และเพื่อป้องกันรักษาผลประโยชน์ของประชาชน กฎหมายจึงเสมือนเครื่องมือในการหล่อหลอมกล่อมเกลาคความประพฤติการปฏิบัติของประชาชนในสังคมไปตามความต้องการของรัฐ อย่างไรก็ตามการบัญญัติกฎหมายก็ต้องมีกฎของกฎหมาย ซึ่งการตรากฎหมายนั้นจะต้อง

- 1) ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม
- 2) ไม่เพิ่มภาระ หรือจำกัดสิทธิ หรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ
- 3) จะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลไม่ได้
- 4) ต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย

โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายอาญาซึ่งเป็นกฎหมายที่มีบทบัญญัติที่จำกัดสิทธิ เสรีภาพของประชาชน จำเป็นอย่างยิ่งต้องมีความเข้มงวดในการตรากฎหมายออกใช้

หากพิจารณาบริบทของประมวลกฎหมายอาญามาตรา 285/1 ซึ่งห้ามจำเลยอ้างความไม่รู้อายุของเด็กอายุไม่เกิน 13 ปี ซึ่งเป็นผู้เสียหายในความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพและเพศ เพื่อให้ผู้กระทำความผิดพ้นผิดหรือได้รับการลดโทษนั้น แม้เป็นการออกกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติผ่านทางรัฐสภา ซึ่งชอบโดยนิติวิธีในการตรากฎหมาย แต่กฎหมายดังกล่าวเป็นกฎหมายที่เพิ่มภาระ จำกัดสิทธิ หรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุในพยานหลักฐานมาพิสูจน์การมีความผิดหรือบริสุทธิ์ รวมทั้งไม่สอดคล้องกับโครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญาของกฎหมายไทย อันนำไปใช้กับความผิดฐานอื่นๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อคตินิจของศาลในการรับฟังพยานหลักฐานและการกำหนดโทษที่จะลงแก่จำเลยอีกด้วย

จากการศึกษาค้นคว้าผู้ศึกษาจึงเสนอแนะแนวทางหรือวิธีการแก้ไข ดังนี้

1. ควรให้ยกเลิกบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญามาตรา 285/1 เพราะบทบัญญัติดังกล่าวจำกัดสิทธิและเสรีภาพและเพิ่มภาระของจำเลยเกินสมควรอันเป็นการขัดต่อบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

2. ควรให้จำเลยได้มีโอกาสในการแสวงหาและแสดงพยานหลักฐานมาเพื่อพิสูจน์ว่าตนเองสำคัญผิดในเรื่องอายุ โดยกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการแสดงพยานหลักฐาน โดยอาจจะกำหนดถึงลักษณะภายนอก ความคิด รวมถึงจิตใจและสถานที่ที่เด็กอยู่ ซึ่งอาจแก้ไขเพิ่มเติมให้บทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวมีวิธีการนำเสนอพยานหลักฐานแก่ฝ่ายจำเลยโดยเฉพาะเจาะจง

3. ควรใช้กระบวนการทางรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 112 ซึ่งได้สร้างกลไกให้ประชาชนคัดค้านว่ากฎหมายอาญาไม่จำเป็นและขัดรัฐธรรมนูญได้ โดยให้สิทธิจำเลยสามารถคัดค้านได้ว่ากฎหมายอาญาที่นำมาฟ้องตนขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ และเมื่อศาลรัฐธรรมนูญชี้ขาดว่ากฎหมายขัดรัฐธรรมนูญ กฎหมายนั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้

ทั้งนี้ ศาลรัฐธรรมนูญก็มีเครื่องมือเครื่องมือ คือหลักความจำเป็นและหลักความได้สัดส่วนที่บัญญัติอยู่ในรัฐธรรมนูญมาตรา 26 เป็นฐานในการชี้ว่ากฎหมายอาญาใดไม่จำเป็นหรือไม่ได้สัดส่วน ซึ่งเป็นกฎหมายที่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญได้อยู่แล้ว หลักความจำเป็นและได้สัดส่วนในการออกกฎหมายที่กระทบสิทธิเสรีภาพประชาชนที่อยู่ในรัฐธรรมนูญมาตรา 26 เป็นสิ่งเดียวกันกับที่บัญญัติไว้ในมาตรา 5 วรรคหนึ่ง

เอกสารอ้างอิง

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. คำอธิบายกฎหมายอาญามาตรา 1. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร:

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551.

คณิต ฌ นคร. กฎหมายอาญามาตราทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2556.

ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร:วิญญูชน, 2556.

บรรเจิด สิงคะเนติ. หลักพื้นฐานที่เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ 5.

กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2552.

วรพจน์ วศิรุตพิชญ์. ข้อความคิดและหลักการพื้นฐานในกฎหมายมหาชน. กรุงเทพมหานคร : นิติธรรม,
2543.